

dr Adam Balicki

Zespół Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Biłgoraju

Ocenianie szkolne uczniów w kształceniu zawodowym – wybrane aspekty prawne

Streszczenie

Artykuł analizuje prawne i praktyczne aspekty oceniania uczniów w kształceniu zawodowym. Autor wskazuje, że mimo obowiązywania ogólnych zasad oceniania, specyfika kształcenia zawodowego wymaga uwzględniania efektów kształcenia, praktycznej nauki zawodu oraz indywidualnych potrzeb uczniów. Szczególną uwagę poświęcono problematyce dostosowania wymagań edukacyjnych wobec uczniów objętych kształceniem specjalnym lub nauczaniem indywidualnym. W opracowaniu podkreślono konieczność zachowania równowagi między indywidualizacją oceniania a zapewnieniem osiągnięcia kwalifikacji zawodowych wymaganych przez podstawę programową i rynek pracy.

Słowa kluczowe: ocenianie, kształcenie zawodowe, efekty kształcenia, indywidualizacja nauczania, wymagania edukacyjne, praktyczna nauka zawodu

Ocenianie – uwagi wstępne

Przepisy regulujące ustalenie oceny w kształceniu zawodowym nie odbiegają od regulacji obowiązujących w kształceniu ogólnym. Jednakże biorąc pod uwagę specyfikę kształcenia zawodowego, a przede wszystkim jego cel, należy zauważyć pewną swoistość, która powinna być uwzględniana w ramach indywidualizacji oceniania. Specyfika ta nie jest dostrzeżona przez ustawodawcę. Zgodnie z art. 44b ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty¹ ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do:

- wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia i kryteriów weryfikacji w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania
- wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania – w przypadku dodatkowych zajęć edukacyjnych.

¹ Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (t.j. DzU z 2025 r. poz. 881 ze zm.); M. Pyter, A. Balicki, J. Kokot, *Ustawa o systemie oświaty, Ustawa o systemie informacji oświatowej. Komentarz*, art. 44b, Warszawa 2016, s. 412; M. Pyter, A. Balicki, *Leksykon prawa oświatowego i prawa o szkolnictwie wyższym. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2014, s. 124–133.

Cele oceniania wewnątrzszkolnego określone zostały w przepisie art. 44b ust. 5 przywołanej ustawy i obejmują:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie
- udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie mu informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć
- udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu
- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Zgodnie z ust. 6 przywołanej regulacji ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:

- informowanie przez nauczycieli o wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3 przywołanej ustawy
- ustalanie kryteriów oceniania zachowania
- ustalanie ocen bieżących i śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3 przywołanej ustawy, a także śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania
- przeprowadzanie egzaminów klasyfikacyjnych, o których mowa w art. 44k ust. 2 i 3, a także w art. 37 ust. 4, art. 115 ust. 3 i art. 164 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe²
- ustalanie rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy o systemie oświaty oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania
- ustalanie warunków i trybu otrzymania wyższych niż przewidywane rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania
- ustalanie warunków i sposobu przekazywania rodzicom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia.

Oceną szkolną w rozumieniu prawnym jest każde zdecydowanie, oficjalne wyrażenie przez nauczyciela lub organ szkoły zdania w sprawach nauczania i wychowania w odniesieniu do danego ucznia³. Jak wskazał Janusz Hompolewicz, wszystkie zatem stanowiska, opinie i oceny – od opinii udzielanych na wywiadówkach przez różne formy stwierdzania wiadomości uczniów aż do stawiania not szkolnych – są ocenami szkolnymi w tym szerokim znaczeniu⁴.

² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe (t.j. DzU z 2026 r. poz. 820 ze zm.)

³ J. Hompolewicz, *Polskie prawo szkolne*, Warszawa 1984, s. 194.

⁴ Tamże.

Jak zdefiniowała ocenianie Gabriela Olszowska, to analiza/przemyślenie i zbadanie stopnia/wypełnienia wymagania edukacyjnego, czyli ustalenie, czy przyrosło uczniowi wiedzy i umiejętności w określonym i scharakteryzowanym obszarze. Innymi słowy, czy uczeń czyni postępy⁵. Ocenianie jest procesem i systemem, który ma wspomagać pracę nauczycieli i rodziców nad sprawnym i mądrym wchodzeniem w życie młodego pokolenia. Ocenianie powinno również pomóc uczniowi. Pomoc taka powinna sprowadzać się do takich aspektów jak: poznanie własnych możliwości, rozwój psychospołeczny, budowanie właściwej motywacji, kształtowanie zainteresowań, nabywanie wiedzy⁶.

Najczęściej podaje się następujące funkcje oceny: informacyjna, kontrolna, motywacyjna. Natomiast jako rolę oceny wskazuje się: dydaktyczną, wychowawczą oraz społeczną⁷. Szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego określa statut szkoły.

Efekty kształcenia w zawodzie a ustalanie ocen

Efekty kształcenia, jakie powinny zostać osiągnięte w kształceniu zawodowym, określone zostały w podstawach programowych dla danego zawodu, które zawarte są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 roku w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego⁸. Przepisy przywołanego rozporządzenia w czytelny sposób określają cele kształcenia, efekty kształcenia oraz kryteria weryfikacji efektów kształcenia dla każdej kwalifikacji wchodzącej w skład danego zawodu.

Taka budowa podstawy programowej ułatwia formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych, które uwzględniają wymienione efekty kształcenia i sposoby ich weryfikacji.

Wspomniane regulacje powinny być uwzględniane przy ustalaniu oceny w kształceniu zawodowym. Przywołana podstawa programowa określa również warunki realizacji kształcenia w danym zawodzie oraz wyposażenie szkoły niezbędne do realizacji kształcenia. Regulacje takie zostały wprowadzone w celu zapewnienia kształcenia zawodowego na odpowiednim poziomie, a tym samym zapewnienia dostępu do odpowiedniego wyposażenia każdemu uczniowi realizującemu takie nauczanie. Ocena osiągnięć uczniów w kształceniu zawodowym obejmuje również ocenę odbytych praktyk zawodowych. Możliwe miejsce odbywania praktyk zawodowych również zostało określone we wspomnianym rozporządzeniu w sprawie podstaw programowej. Rzetelnie odbyte praktyki zawodowe stanowią ważną część kształcenia zawodowego.

⁵ G. Olszowska, *O!Cena w szkole. Nieodrobione lekcje. Od przepisów do sztuki oceniania*, Kraków 2025, s. 25.

⁶ E. Kosińska, *Ocenianie w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2005, s. 10–14.

⁷ Tamże, s. 15.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 roku w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (DzU z 2019 r. poz. 991).

W przypadku organizacji praktycznej nauki zawodu poza szkołą zgodnie z § 7 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. z 2019 r. poz. 391) dyrektor szkoły zawiera umowę o praktyczną naukę zawodu z podmiotem przyjmującym na nią uczniów. Realizacja praktycznej nauki zawodu w takim przypadku odbywa się na podstawie programu praktyk zgodnego z realizowanym programem nauczania danego zawodu w szkole. Jednakże zgodnie z § 8 ust. 1 przywołanego rozporządzenia realizacja praktyk zawodowych poza szkołą nie zwalnia szkoły z obowiązku nadzoru nad realizacją programu praktycznej nauki zawodu. Również ocena praktyk zawodowych powinno uwzględniać zasady oceniania zawarte w statucie szkoły.

Do ogólnych celów kształcenia zawodowego, które zostały określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 roku w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego⁹, między innymi należy przygotowanie uczących się do wykonywania pracy zawodowej i aktywnego funkcjonowania na zmieniającym się rynku pracy. Absolwent szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe powinien legitymować się pełnymi kwalifikacjami zawodowymi, a także być przygotowany do uzyskania niezbędnych uprawnień zawodowych. Szkoła prowadząca kształcenie zawodowe może również zaoferować uczniowi przygotowanie do nabycia dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów, dodatkowych umiejętności zawodowych lub kwalifikacji rynkowych funkcjonujących w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, które jest realizowane w wymiarze wynikającym z różnicy między sumą godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia zawodowego a minimalną liczbą godzin kształcenia zawodowego dla kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie szkolnictwa branżowego, określoną w podstawie programowej kształcenia zawodowego dla kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie szkolnictwa branżowego określoną w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.

Kolejnym celem kształcenia zawodowego jest współpraca szkół prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami, jako istotny element nowoczesnego kształcenia, który odpowiada potrzebom współczesnej gospodarki. Szkoła prowadząca kształcenie zawodowe powinna realizować to kształcenie, opierając się na współpracy z pracodawcami, a praktyczna nauka zawodu powinna odbywać się w jak największym wymiarze w rzeczywistych warunkach pracy u pracodawców lub w indywidualnych gospodarstwach rolnych, a także w centrach kształcenia zawodowego, warsztatach szkolnych, pracowniach szkolnych i placówkach kształcenia ustawicznego.

W realizacji ogólnych celów kształcenia zawodowego ważne jest integrowanie i korelowanie kształcenia ogólnego i zawodowego, w tym doskonalenie kompetencji kluczowych nabytych w procesie kształcenia ogólnego, z uwzględnieniem niższych etapów edukacyjnych. Odpowiedni poziom wiedzy ogólnej

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 roku w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (t.j. DzU z 2024 r. poz. 611).

powiązanej z wiedzą zawodową przyczyni się do podniesienia poziomu umiejętności zawodowych absolwentów szkół prowadzących kształcenie zawodowe, a tym samym zapewni im możliwość sprostania wyzwaniom zmieniającego się rynku pracy. W procesie kształcenia zawodowego powinny być podejmowane działania wspomagające rozwój każdego uczącego się, stosownie do jego potrzeb i możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnych ścieżek edukacji i kariery, możliwości podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych oraz zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki.

Indywidualizacja pracy z uczniem a ocenianie

Przepisy prawa nakładają na nauczyciela obowiązek indywidualizowania pracy z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia¹⁰. Wymóg indywidualizacji procesu edukacyjnego ma mocne podstawy psychologiczno-pedagogiczne i prawne¹¹.

Natomiast zgodnie z art. 44c ust. 2 ustawy o systemie oświaty nauczyciel jest zobowiązany do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 44zb ustawy o systemie oświaty. Sytuacje, w których nauczyciel zobowiązany jest do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, określone zostały w § 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych¹². Przesłanki te dotyczą ucznia, który:

- posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – na podstawie tego orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, o którym mowa w art. 127 ust. 3 ustawy Prawo oświatowe
- posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia
- posiada opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania – na podstawie tej opinii
- nie posiada wspomnianych wyżej orzeczeń, który jest objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczy-

¹⁰ Art. 44c ust. 1 Ustawy o systemie oświaty. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku..., dz. cyt.

¹¹ E. Sitko, *Indywidualizacja – wymaganie i wyzwanie. Co każdy nauczyciel o uczniu wiedzieć powinien* [w:] *Znaczenie diagnostyki edukacyjnej dla procesu kształcenia*, red. B. Niemierko, M.K. Szmigel, Kraków 2019, s. 287.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (t.j. DzU z 2023 r. poz. 2572 ze zm.).

cieli i specjalistów, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 ustawy Prawo oświatowe

- posiada opinię lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego na podstawie tej opinii.

Biorąc pod uwagę przepisy dotyczące indywidualizowania oceniania i dostosowania wymagań edukacyjnych w kontekście oceniania, nauczyciel zobowiązany jest do realizowania zaleceń zawartych w orzeczeniach i opiniach wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym. Dlatego duże znaczenie odgrywa w tym kontekście precyzyjne i jasne określenie wspomnianych zaleceń. Zgodnie z art. 127 ust. 1 ustawy Prawo oświatowe kształceniem specjalnym obejmuje się uczniów (dzieci i młodzież) niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz jego możliwości psychofizycznych¹³. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, który uwzględnia zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego.

Ustawodawca dopuścił jako miejsce realizacji kształcenia specjalnego szkoły ogólnodostępne, również prowadzące kształcenie zawodowe. Przywołany przepis nie odnosi się wprost do ustalania ocen, jednakże kształcenie specjalne w szkołach ogólnodostępnych obejmuje specjalną organizację nauki i metody pracy. Problematyka niniejszego opracowania obejmuje oceniania w szkołach ogólnodostępnych, tym samym nie odnoszę się do oceniania uczniów pobierających naukę w szkołach specjalnych.

Elementy, które powinno zawierać orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, określone zostały w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych¹⁴.

Zgodnie z przywołaną regulacją zespół określa diagnozę funkcjonalną dziecka lub ucznia, która zawiera opis:

- przyczyn występujących trudności w uczeniu się lub funkcjonowaniu psychospołecznym dziecka lub ucznia, z uwzględnieniem wpływu występujących w środowisku nauczania i wychowania barier utrudniających jego funkcjonowanie
- mocnych stron i uzdolnień dziecka lub ucznia
- indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka lub ucznia wynikających z jego trudności, mocnych stron i uzdolnień.

¹³ M. Pyter, A. Balicki, *Prawo oświatowe. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 395–396.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 2 marca 2026 roku w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (DzU z 2026 r. poz. 428).

Ponadto wspomniane orzeczenie określa:

- okres, w jakim zachodzi potrzeba kształcenia specjalnego
- zalecane warunki i formy wsparcia pozwalające na realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka lub ucznia, z uwzględnieniem wymagań edukacyjnych wynikających z programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania, w tym zapewnienie sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych niezbędnych w procesie kształcenia, rozwijanie mocnych stron i uzdolnień dziecka lub ucznia oraz poprawę funkcjonowania dziecka lub ucznia i wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły, ośrodka lub placówki w ramach bieżącej pracy z dzieckiem lub uczniem, w tym organizowanej we współpracy z rodzicami, zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów, pomoc psychologiczno-pedagogiczną, ze wskazaniem zalecanych form tej pomocy udzielanej dziecku lub uczniowi oraz w zależności od potrzeb jego rodzicom przez przedszkole, szkołę, ośrodek, placówkę lub poradnię, odpowiednio zajęć socjoterapeutycznych, resocjalizacyjnych lub rewalidacyjnych, ze wskazaniem rodzaju i formy zajęć rewalidacyjnych w przypadku dziecka lub ucznia niepełnosprawnego.

Ponadto wspomniane orzeczenie zawiera wszystkie możliwe formy kształcenia specjalnego, poczynając od najkorzystniejszej dla dziecka lub ucznia – według zespołu – formy kształcenia specjalnego, spośród:

- w przedszkolu (oddziale) ogólnodostępnym, integracyjnym, specjalnym, innej formie wychowania przedszkolnego – w przypadku dzieci niepełnosprawnych
- w szkole (oddziale) ogólnodostępnej, integracyjnej lub specjalnej – w przypadku uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- w szkole specjalnej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym – w przypadku nieletnich, wobec których sąd rodzinny orzekł o umieszczeniu w tym ośrodku
- w szkole specjalnej w młodzieżowym ośrodku socjoterapii – w przypadku uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- w przedszkolu specjalnym albo szkole specjalnej w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym – w przypadku dzieci lub uczniów, którzy z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do przedszkola lub szkoły w miejscu zamieszkania
- w specjalnym ośrodku wychowawczym – w przypadku uczniów: niepełnosprawnych, którzy z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego lub nie mogą przebywać w bursie (w przypadku uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym), ośrodka rewalidacyjno-wychowawczym – w przypadku dzieci lub uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna
-

- potrzebę wsparcia dziecka lub ucznia i zakresu tego wsparcia przez nauczyciela posiadającego kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej, zatrudnionego w celu współorganizowania kształcenia, specjalistów lub innych osób
- potrzebę realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych, indywidualnie z dzieckiem lub uczniem albo w grupie liczącej do pięciorga dzieci lub uczniów – w przypadku dziecka lub ucznia napotykającego trudności w funkcjonowaniu wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym
- potrzebę współpracy przedszkola, szkoły lub ośrodka, do których uczęszcza dziecko lub uczeń, z podmiotami działającymi w środowisku lokalnym na rzecz dziecka i rodziny, w szczególności w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej i resocjalizacji nieletnich
- przygotowanie środowiska szkoły, ośrodka lub placówki na przyjęcie ucznia po leczeniu lub terapii do społeczności
- zalecane sposoby oceny efektów działań podjętych przez przedszkole, inną formę wychowania przedszkolnego lub ośrodek, w celu realizacji wspomnianych wyżej zadań.

Ponadto orzeczenie w zależności od potrzeb, zawiera dodatkowe istotne informacje o dziecku lub uczniu, w szczególności o:

- wspomagającej lub alternatywnej metodzie komunikacji (AAC) lub języku migowym, którym posługuje się dziecko lub uczeń, a w przypadku gdy dziecko lub uczeń nie posługuje się mową werbalną ani żadną wspomagającą lub alternatywną metodą komunikacji albo językiem migowym – potrzebie wprowadzenia sposobu komunikowania się z otoczeniem, adekwatnego do jego indywidualnych możliwości psychofizycznych
- upływie spełniania obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 37 ust. 1 ustawy Prawo oświatowe, na prawidłowy rozwój psychospołeczny dziecka lub ucznia.

Mając na uwadze powyższe, przepisy prawa nie precyzują, aby w treści orzeczenia znalazły się wskazania co do sposobu ustalania oceny ucznia. Mogą one wynikać z treści zaleceń dotyczących diagnozy ucznia, zalecanych form wsparcia. Jednakże na tej podstawie nauczyciel sam zobowiązany jest do określenia poziomu tych wymagań. Jednakże biorąc pod uwagę znaczenie oraz złożoność problematyki pracy z uczniem posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w szkole ogólnodostępnej, należałoby rozważyć, czy w treści wspomnianych orzeczeń nie trzeba byłoby precyzyjnie określać zasad ustalania oceny w kontekście realizacji zajęć dydaktycznych w kształceniu zawodowym. Za takim rozwiązaniem przemawia dobro ucznia, jak również często niejednoznaczne rozumienie przez nauczycieli zaleceń zawartych w orzeczeniach. Biorąc pod uwagę cele oceniania wewnątrzszkolnego w opisanych sytuacjach, istotna jest informacja zwrotna dotycząca postępów w nauce związana z opanowaniem umiejętności niezbędnych do wykonywania danego zawodu. Informacja powinna uwzględniać informacje o procesie indywidualizacji wynikającej z zaleceń zawartych w opinii lub orzeczeniu wydanym przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

Ocenianie uczniów objętych nauczaniem indywidualnym

Szczególne znaczenie związane z problematyką oceniania uczniów w kształceniu zawodowym dotyczy uczniów objętych nauczaniem indywidualnym. Indywidualnym nauczaniem obejmuje się uczniów (dzieci i młodzież), których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub szkoły. Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2468) indywidualne nauczanie organizowane jest na czas określony wskazany w orzeczeniu o jego potrzebie. Indywidualne nauczanie organizuje się w sposób, który zapewni wykonanie zaleceń określonych w orzeczeniu, a dyrektor przedszkola lub szkoły ustala w uzgodnieniu z organem prowadzącym zakres i czas prowadzenia zajęć nauczania indywidualnego. Wspomniany dyrektor zasięga opinii rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia w zakresie czasu prowadzenia zajęć indywidualnego nauczania. Zgodnie z § 7 ust. 1 przywołanego rozporządzenia w indywidualnym nauczaniu realizuje się wszystkie obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, które są dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Natomiast w przypadku ucznia szkoły ponadpodstawowej prowadzącej kształcenie zawodowe dyrektor szkoły określa sposób realizacji zajęć prowadzonych w ramach praktycznej nauki zawodu. Przepis § 7 ust. 3 rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania daje możliwość, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, na odstąpienie od realizacji niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi, stosownie do możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego nauczania. Tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania realizowanego z uczniem w przypadku szkół ponadpodstawowych wynosi od 12 do 16 godzin i jest realizowany w ciągu co najmniej trzech dni w tygodniu. W przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia ucznia dyrektor szkoły może ustalić, na wniosek rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania niższy niż wskazany wyżej. Jednakże w takim przypadku należy uwzględnić konieczność realizacji podstawy programowej przez ucznia. Nauczanie indywidualne organizuje dyrektor szkoły w porozumieniu z organem prowadzącym. Przepis art. 127 ust. 16a ustawy Prawo oświatowe umożliwia realizację takiej formy nauczania w formie zdalnej w indywidualnym kontakcie z nauczycielem lub nauczycielami. Taka forma realizacji nauczania indywidualnego musi uwzględniać zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie nauczania indywidualnego. Proces oceniania w nauczaniu zdalnym powinien być oparty na jasnych wymaganiach, przy czym powinny one być modyfikowane w stosunku do stosowanych w nauczaniu stacjonarnym. Nie wszystkie efekty nauczania zakładane w programie nauczania mogą być uzyskane w pełni i sprawdzone podczas nauczania zdalnego. Dlatego nauczyciel, pracując zdalnie, powinien wcześniej dokonywać analizy zakładanych efektów

w kontekście możliwości ich osiągnięcia podczas zdalnego nauczania i do tego dostosować swój system oceniania, z uwzględnieniem równocześnie zapewnienia samodzielności pracy uczniów¹⁵. Jak wskazał Jerzy Lackowski, należy zauważyć, że cechą polskiej polityki edukacyjnej w ostatnich dwudziestu latach było ciągle obniżanie stawianych uczniom wymagań, co szczególnie mocno dotknęło kształcenie w zakresie przedmiotów ścisłych. Warto w tej sytuacji zadać sobie pytanie, kiedy absolwenci szkół średnich podejmujący studia wyższe uzupełnią braki w swojej wiedzy. Szkoły wyższe, w których tacy absolwenci podejmą studia, powinny opracować i realizować programy wyrównawcze, aby ich studenci byli w stanie spełnić niezbędne wymagania. Jeżeli tego nie uczynią, to również one będą musiały obniżyć swoje wymagania, co sprawi, że ich absolwenci staną się ludźmi o wykształceniu z lukami. Ewentualnie absolwenci szkół średnich o obniżonych wymaganiach będą musieli samodzielnie nadrabiać braki w swojej wiedzy, w trakcie studiów¹⁶. W przypadku kształcenia zawodowego sytuacja jest jeszcze bardziej skomplikowana, gdyż braki spowodowane pobieraniem nauki w sposób zdalny szczególnie utrudniają nabycie niezbędnych umiejętności zawodowych. Również taki absolwent nie będzie miał czasu ani możliwości, aby nadrobić zaległości. W takiej sytuacji ciężar uzupełnienia przygotowania zawodowego wspomnianego absolwenta spadnie na jego pracodawcę. Tym samym nauczanie indywidualne prowadzone w sposób zdalny powinno być ograniczone w czasie. Może być ono prowadzone tylko w przypadku realizacji treści programowych możliwych do realizacji w taki sposób. Jeżeli stan zdrowia ucznia uniemożliwia stacjonarną formę realizacji procesu edukacyjnego, należy rozważyć zmianę szkoły na szkołę ogólnokształcącą. Realizacja nauczania indywidualnego w formie zdalnej w przypadku realizacji przedmiotów zawodowych jest szczególnie utrudniona i wydaje się, że powinna zostać ograniczona do sytuacji wyjątkowych. Realizacja kształcenia zawodowego, a tym samym również ustalenie oceny w takiej formie nauczania, jest bardzo trudne. Zgodnie z § 6 ust. 9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 marca 2026 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych w przypadku ucznia szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe do wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wnioskodawca dołącza zaświadczenie wydane przez lekarza medycyny pracy określające możliwości dalszego kształcenia w zawodzie, w tym warunki realizacji praktycznej nauki zawodu, jeżeli zespół orzekający po zapoznaniu się z pozostałą dokumentacją stwierdzi, że zaświadczenie to jest niezbędne do wydania tego orzeczenia. Przewodniczący zespołu wzywa wnioskodawcę do przedstawienia zaświadczenia w terminie nie dłuższym niż czternaście dni od dnia otrzymania. W mojej ocenie taka opinia jest niezbędna do określenia możliwości kontynuacji kształcenia zawodowego, a rola lekarza wydającego opinię jest kluczowa. Dlatego istotne jest, aby lekarze medycyny pracy posiadali odpowiednią wiedzę dotyczącą specyfiki kształcenia zawodowego.

¹⁵ J. Lackowski, *Zdalne nauczanie w polskich szkołach – uwagi i refleksje* [w:] *Diagnozowanie kształcenia w edukacji stacjonarnej i zdalnej*, red. B. Niemierko, M.K. Szmigiel, Kraków 2022, s. 30.

¹⁶ Tamże, s. 31.

Konkluzje

Podsumowując, ocenianie uczniów w kształceniu zawodowym nie jest objęte szczególnymi regulacjami. Odbywa się ono w ramach oceniania wewnątrzszkolnego, jego zasady zawarte powinny być w statucie szkoły. Nauczyciele ustalający oceny powinni stosować indywidualizację oceniania oraz respektować zalecenia wynikające z orzeczeń i opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Jednakże specyfika kształcenia zawodowego wymaga opanowania przez ucznia wiedzy i umiejętności, które sprawią, że będzie on mógł prawidłowo wykonywać wyuczony zawód. Dlatego problematyczne jest z jednej strony indywidualizowanie nauczania i oceniania zgodnie z wymaganiami określonymi w przepisach prawa, a z drugiej osiągnięcie efektów kształcenia określonych w podstawie programowej. Nauczyciele prowadzący zajęcia edukacji zawodowej przy ustalaniu oceny niejednokrotnie stają przed dylematem, jak pogodzić te dwie kwestie. Należy również zauważyć, że z punktu widzenia interesu społecznego ważne jest zagwarantowanie przez państwo, a w tym przypadku poprzez dokument, jakim jest świadectwo ukończenia szkoły lub certyfikat zawodowy, tego, że absolwent dysponuje odpowiednimi wiadomościami i umiejętnościami, aby prawidłowo wykonywać wyuczony zawód. Wspomniana problematyka jest szczególnie złożona, jeżeli chodzi o uczniów, którzy nie z własnej winy nie są w stanie realizować w pełni programu nauczania. Dotyczy to uczniów objętych kształceniem specjalnym lub nauczaniem indywidualnym w szkołach ogólnodostępnych. Uczniowie ci, rozpoczynając naukę, zobowiązani są do dostarczenia zaświadczenia lekarskiego zawierającego orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia praktycznej nauki zawodu, wydanego zgodnie z przepisami na podstawie art. 6 ust. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o służbie medycyny pracy. Posiadając takie zaświadczenie uzyskane przed rozpoczęciem kształcenia zawodowego, uzyskują informację o braku przeciwwskazań do nauki w danym zawodzie. Sytuacja staje się problematyczna, jeżeli ich stan zdrowia uniemożliwi im kształcenie w danym zawodzie już w trakcie edukacji. Dlatego bardzo istotne jest przeprowadzenie rzetelnych badań kandydatów do szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz umożliwienie ewentualnej zmiany nauczanego zawodu lub zmiany szkoły na szkołę ogólnokształcącą.

Przy realizacji kształcenia zawodowego z jednej strony należy uwzględnić dobro ucznia, a z drugiej strony brać pod uwagę faktyczne możliwości osiągnięcia celów i efektów w kształceniu zawodowym. Będzie to dotyczyło w szczególności realizacji praktycznej nauki zawodu. Rozwiązaniem takiego problemu mogłoby być zwiększenie drożności dla takich uczniów pomiędzy szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe a szkołami ogólnokształcącymi. Przy indywidualnym nauczaniu dyrektor szkoły ma prawo określić sposób realizacji zajęć praktycznych, jednakże w praktyce ma bardzo ograniczone w tym zakresie możliwości. Pozostawienie możliwości realizacji zajęć praktycznych np. w formie zdalnej nie gwarantuje realizacji efektów kształcenia zawodowego określonych w podstawie programowej. Brak efektywnych rozwiązań prawnych i praktycznych w takim zakresie doprowadza do sytuacji, w której absolwenci szkół zawodowych nie są właściwie przygotowani do wykonywania wyuczonego zawodu, co jest niekorzystne zarówno dla nich samych,

jak i dla pracodawców. Pracodawca ma prawo oczekiwać, że absolwent szkoły zawodowej osiągnął efekty kształcenia określone w podstawie programowej, a tym samym będzie w stanie wykonywać pracę z nimi związaną. Poza tym uczeń, również uczeń przystępujący do egzaminu zawodowego, ma prawo wiedzieć, czy jest do niego dobrze przygotowany. Ustalona ocena pozytywna z przedmiotów zawodowych jest informacją, że osiągnął on efekty umożliwiające zdanie takiego egzaminu.

Literatura

- Hompolewicz J., *Polskie prawo szkolne*, Warszawa 1984.
- Kosińska E., *Ocenianie w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2005.
- Lackowski J., *Zdalne nauczanie w polskich szkołach – uwagi i refleksje [w:] Diagnostowanie kształcenia w edukacji stacjonarnej i zdalnej*, red. B. Niemierko, M.K. Szmigel, Kraków 2022.
- Olszowska G., *O!Cena w szkole. Nieodrobione lekcje. Od przepisów do sztuki oceniania*, Kraków 2025.
- Pyter M., Balicki A., *Leksykon prawa oświatowego i prawa o szkolnictwie wyższym. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2014.
- Pyter M., Balicki A., *Prawo oświatowe. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Pyter M., Balicki A., Kokot J., *Ustawa o systemie oświaty. Ustawa o systemie informacji oświatowej. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Sitko E., *Indywidualizacja – wymaganie i wyzwanie. Co każdy nauczyciel o uczniu wiedzieć powinien [w:] Znaczenie diagnostyki edukacyjnej dla procesu kształcenia*, red. B. Niemierko, M.K. Szmigel, Kraków 2019.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. DzU z 2026 r. poz. 820 ze zm.).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (t.j. DzU z 2025 r. poz. 881 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 2 marca 2026 roku w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (DzU z 2026 r. poz. 428).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 roku w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (DzU z 2019 r. poz. 991).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 roku w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (t.j. DzU z 2024 r. poz. 611).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 roku w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (DzU z 2019 r. poz. 991).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (t.j. DzU z 2023 r. poz. 2572 ze zm.).